

5. Копча В. В., Копча Н. В. Криміналістична техніка, тактика і методика : навч. посіб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 286 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джуржі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
7. Запотоцький А. П. Основи методики розслідування злочинів у сфері будівництва: монографія. Київ: Освіта України, 2018. 320 с.
8. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ: Алерта, 2014. 768 с.
9. Справа № 310/3985/18. Бердянський міськрайонний суд Запорізької області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/101791373/>
10. Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 42–45.

УДК 343.135

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.3.37>

БОЛЬШАКОВА А.К.

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ПІДСТАВИ

CLOSURE OF CRIMINAL PROCEEDINGS AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION: CONCEPTS, ESSENCE, GROUNDS

Сучасний розвиток країни, спрямований на європейську інтеграцію, потребує якісної трансформації правових та організаційних засад функціонування системи кримінальної юстиції. Невід'ємною складовою цієї системи є сучасне кримінальне процесуальне законодавство. У статті розглядається питання сутності закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування. З'ясовано, що кримінальне провадження – це зафіксована у відповідних процесуальних документах діяльність компетентних державних органів з розслідування діянь, що містять ознаки кримінального правопорушення, а також система інших документів, які містять необхідну для розслідування інформацію. Закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування означає, що кримінально-правовий конфлікт (юридичний конфлікт), який є різновидом суспільних конфліктів, що виникає у зв'язку з припущенням про вчинення кримінального правопорушення, яке посягає на охоронювані кримінальним законом права і інтереси особи, вирішено на користь сторони захисту, що, у свою чергу, означає встановлення органами досудового розслідування таких фактичних даних, за яких здійснення кримінального переслідування буде неможливим.

Виділені основні ознаки, які вказують, що закриття кримінального провадження є правомірним кримінальним процесуальним рішенням: знаходить вираз лише у правовому акті, процесуальна форма якого передбачена законодавством; приймається лише компетентною посадовою особою державного органу; надає відповіді на правові питання, які виникли у кримінальному провадженні і зумовлені встановленими фактичними даними і нормами закону; містить владне волевиявлення про дії, спрямовані на досягнення мети кримінального провадження.

Процесуальне рішення про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування може бути застосовано в разі встановлення фактичних да-

них, що в законі передбачені як такі, що унеможливають подальше кримінальне переслідування у зв'язку із встановленням, що діяння, внаслідок якого виник кримінально-правовий конфлікт, не існувало, або ж існувало, але не є злочинним, чи у законі передбачені підстави, у разі встановлення яких кримінальне переслідування не може здійснюватися у будьякому випадку.

Підстави закриття кримінального провадження належать до єдиної форми закінчення стадії досудового розслідування, вони суттєво розрізняються між собою, а тому в науковій літературі не одне покоління вчених намагалося класифікувати їх за різними критеріями. Підстави закриття кримінального провадження можна диференціювати на фактичні та юридичні. Під фактичними підставами розуміється їх недостатність для обвинувачення, непереконливість доказів обвинувачення по суті, а під юридичними – обставини, які усувають злочинність діяння чи його караність.

Ключові слова: кримінальне провадження, строки, кримінально-правовий конфлікт, досудове розслідування, процесуальне рішення, підстави закриття.

The modern development of the country, aimed at European integration, requires a qualitative transformation of the legal and organizational foundations of the functioning of the criminal justice system. Modern criminal procedural legislation is an integral part of this system. The article examines the issue of the essence of closing criminal proceedings at the pre-trial investigation stage. It was found that criminal proceedings are the activities of competent state authorities for the investigation of acts containing signs of a criminal offense, as well as a system of other documents that contain the information necessary for the investigation, recorded in the relevant procedural documents. The closure of criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation means that the criminal-legal conflict (legal conflict), which is a type of social conflict that arises in connection with the assumption of the commission of a criminal offense that encroaches on the rights and interests of a person protected by criminal law, has been resolved in favor of the defense party, which, in turn, means the establishment by the pre-trial investigation bodies of such factual data, according to which criminal prosecution will be impossible.

The main features that indicate that the closure of criminal proceedings is a valid criminal procedural decision are highlighted: it is expressed only in a legal act, the procedural form of which is provided for by legislation; accepted only by a competent official of a state body; provides answers to legal questions that arose in criminal proceedings and are determined by established factual data and legal norms; contains an authoritative expression of will about actions aimed at achieving the goal of criminal proceedings.

A procedural decision to close criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation may be applied in the case of establishing factual data, which are provided by law as such that make further criminal prosecution impossible in connection with the establishment that the act, as a result of which a criminal-legal conflict arose, was not existed, or existed, but is not criminal, or the law provides grounds, in case of establishment of which criminal prosecution cannot be carried out in any case.

The grounds for closing criminal proceedings belong to the single form of ending the stage of pre-trial investigation, they are significantly different from each other, and therefore in the scientific literature, more than one generation of scientists tried to classify them according to different criteria. Grounds for closing criminal proceedings can be differentiated into factual and legal. Factual grounds mean their insufficiency for prosecution, unconvincing evidence of the prosecution on the merits, and legal grounds mean circumstances that eliminate the criminality of the act or its punishment.

Key words: criminal proceedings, terms, criminal-legal conflict, pre-trial investigation, procedural decision, grounds for closure.

Постановка проблеми. Наукові та практичні праці вчених, мають велике значення в сучасних умовах реформування кримінального процесуального законодавства. Проте, існують проблеми щодо закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування, які обумовлені недоліками законодавства та відсутністю єдиних підходів до розуміння правових

конструкції такого рішення. Органи досудового розслідування здійснюють кримінальне переслідування, яке можна охарактеризувати як складну діяльність, яка включає в себе притягнення до кримінальної відповідальності і підтримання обвинувачення перед судом.

Процесуальне рішення про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування може бути застосовано в разі встановлення фактичних даних, передбачених у законі як таких, що унеможливує подальше кримінальне переслідування у зв'язку із встановленням, що діяння, внаслідок якого виник кримінально-правовий конфлікт, не існувало, або ж існувало, але не є злочинним, чи у законі передбачені підстави, у разі встановлення яких кримінальне переслідування не може здійснюватися у будь-якому випадку. Закриття кримінального провадження є поширеним явищем у правозастосовній практиці. Це вимагає детального нормативного врегулювання у кримінальному процесуальному законі, розроблення теоретичного підґрунтя для успішного функціонування та розвитку, а також дослідження витоків його зародження та еволюціонування.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Незважаючи на важливість, рішення про закриття кримінального провадження має певні проблеми щодо підстав та процесуального порядку його прийняття. Різні аспекти рішення про закриття кримінального провадження були у полі зору багатьох вчених, серед яких: Н. Л. Боржецька, В. В. Довганич, В. Г. Дрозд, О. М. Дуфенюк, С. О. Заїка, В. В. Литвинов, А. С. Максименко, Є. О. Мартинов, В. В. Романюк, С. І. Чернобаєв, Д. О. Шумейко та інші.

Виклад основного матеріалу. Рішення про закриття кримінального провадження має велике значення для кримінального судочинства, оскільки його метою є запобігання засудженню невинних осіб. Протягом багатьох десятиліть це питання було предметом наукових досліджень, і різні науковці надавали різні визначення цьому процесу. Зазвичай його визначають як процедуру, яку виконують органи дізнання, слідчий, прокурор або суд відповідно до закону, щоб завершити збір доказів та встановлення фактів. Н. Л. Боржецька вважає, що закриття кримінального провадження - це процесуальне рішення про неможливість продовження кримінального судочинства за певних обставин, виражене у відмові від подальшого провадження [1, с. 144-145].

Варто наголосити, що закриття кримінального провадження – це одна із закономірних форм закінчення досудового розслідування, що виражається у визнанні уповноваженими на те органами та посадовими особами повної або часткової неможливості провадження з метою уникнення необґрунтованого притягнення громадян до кримінальної відповідальності та зосередження уваги органів слідства на розкритті дійсно злочинних діянь, встановленні та викритті дійсних злочинців. Під час дослідження цього питання В. Г. Дрозд визначав закриття кримінального провадження як юридичний факт, що є завершальним етапом розслідування. На цьому етапі уповноважений державний орган (слідчий, орган дізнання, прокурор) підводить підсумок проведеної роботи, аналізує та оцінює зібрані докази, і на їх основі формулює висновок про неможливість подальшого розслідування через наявність законом передбачених обставин. Також вирішується всі питання, що виникають з прийнятого рішення по суті провадження. Цей юридичний факт усуває правомочність органу, який закриття провадження, щодо розслідування обставин, за якими було прийнято рішення, і створює право зацікавлених осіб на оскарження [2, с. 245-246].

У свою чергу, О. М. Дуфенюк розуміє закриття кримінального провадження як юридичний акт, який завершує досудове розслідування та процесуальне провадження у кримінальному провадженні. На цьому етапі вирішується доля зібраних матеріальних доказів та майна, яке було арештоване, скасовуються обрані запобіжні заходи, а правовідносини учасників процесу після набрання чинності прийнятого рішення переходять у сферу цивільних правовідносин. Під час цього етапу слідчий та прокурор, в межах своїх повноважень, аналізують та оцінюють зібрані докази і на їх основі встановлюють закінчення провадження з урахуванням передбачених законом підстав [3, с. 269-270].

Кримінальне провадження включає в себе проведення процесуальних дій у зв'язку з розслідуванням кримінального правопорушення, які документуються у відповідних процесуальних документах.

Таким чином, можна визначити, що кримінальне провадження це зафіксована у відповідних процесуальних документах діяльність компетентних державних органів із розслідування діяння, що містять у собі ознаки кримінального правопорушення, а також система інших документів, які містять у собі необхідну для розслідування інформацію [4, с. 214-215].

Історія формування та розвитку підстав процесуального порядку закриття кримінального провадження складається з трьох історичних періодів. Перший період (1864 – 1926 рр.)

відзначається тим, що введення процесуального рішення «закриття кримінальної справи» у кримінальному судочинстві призвело до випадків, коли судочинство не могло продовжуватися через певні обставини у справі. Підставами закриття кримінальної справи в цей період були: відсутність ознак злочину у справі; законні підстави некараності; невстановлення винуватого через відсутність доказів. Рішення про закриття кримінальної справи приймали уповноважені судові органи. Також характерною для цього періоду була те, що всі підстави закриття кримінальної справи застосовувалися лише на судових стадіях.

У другому періоді (1926-2001 рр.) вперше була введена можливість закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування за рішенням прокурора і суду. Постановою ВУЦВК і РНК УРСР від 16 лютого 1926 року було визначено, що кримінальну справу можна закрити, якщо дія особи, яка притягується до відповідальності, не є суспільно небезпечною через свою малу важливість або через недоцільність подальшого провадження справи. Закриття справи на цій стадії можливе лише шляхом відмови від дій, які проводяться на досудовому розслідуванні.

У третьому періоді (2001-2011 рр.) передумови виникнення нового історичного етапу пов'язані з ухваленими у КПК УРСР 1960 р. підставами для закриття кримінальних справ та звільнення особи від кримінальної відповідальності. Застосування цих підстав було можливим лише у випадку визнання винуватості особи, яка вчинила злочин. Законодавець введено нову процедуру завершення досудового слідства: направлення справи до суду для вирішення питання про закриття її у зв'язку зі звільненням від кримінальної відповідальності. Таким чином, на законодавчому рівні підстави закриття кримінальних справ були розділені на дві групи [5, с. 113-115].

Процесуальний інститут закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування (п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК України) було введено згідно із Законом № 2147-VIII від 03.10.2017. Відповідно кримінальне провадження закривається в разі, якщо: після повідомлення особи про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, крім випадку повідомлення особи про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи. Слідчий, дізнавач, прокурор також зобов'язані закрити кримінальне провадження у разі, коли строк досудового розслідування, визначений ст. 219 КПК України, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру [6].

Чинний КПК України містить понад двадцять підстав для закриття кримінального провадження на різних етапах кримінального судочинства [6]. Ці підстави належать до єдиної форми закінчення стадії досудового розслідування, але вони суттєво відрізняються між собою. Тому в науковій літературі багато поколінь вчених намагалися класифікувати їх за різними критеріями. Аналізуючи дослідження вчених, можна розрізнити підстави закриття кримінального провадження на фактичні та юридичні. Під фактичними підставами розуміється їх недостатність для обвинувачення, непереконливість доказів по суті провадження, пред'явлених обвинуваченому, а під юридичними – обставинами, які усувають злочинність діяння чи його караність.

Існує ще одна класифікація підстав закриття кримінального провадження, а саме: матеріально-правові та процесуальні. До групи матеріально-правових належать підстави, які ґрунтуються на нормах кримінального права. Процесуальні підстави – це ті, які хоч і не виключають злочинності та караності вчиненого, але на підставі спеціальної вказівки процесуального закону виключають можливість провадження кримінального судочинства. Також існує думка, що підстави закриття кримінального провадження можна розподілити на три групи. Перша група – це підстави, які виключають провадження, друга група – підстави, які надають слідчому, прокурору та суду право на закриття кримінального провадження та третя група – підстави, що пов'язані з конкретними обставинами провадження, коли за результатами розслідування не було зібрано достатніх доказів [7, с. 103-104].

У юридичній літературі загальноприйнятою є думка, що органи досудового розслідування здійснюють кримінальне переслідування. Це виявляється в дослідженні злочинної діяльності особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення. Кримінальне переслідування можна охарактеризувати як складну діяльність, яка включає в себе притягнення до кримінальної відповідальності і підтримання обвинувачення перед судом. Це сукупність процесуальних дій, спрямованих на викриття у вчиненні кримінального юправопорушення притягнутої до кримінальної відповідальності особи, засудження та забезпечення застосування до неї заслуженого покарання.

Досягти справедливого і законного рішення у провадженні можливо лише при здійсненні об'єктивного і законного кримінального переслідування. Це означає, що крім обвинувальних доказів органи розслідування, які здійснюють кримінальне переслідування, повинні досліджувати

встановлені у ході досудового розслідування або надані стороною захисту виправдувальні докази, які перешкоджають здійсненню кримінального переслідування. Така діяльність впливає із принципу змагальності. Органи, які здійснюють досудове розслідування, зобов'язані досліджувати та оцінювати «виправдувальні докази». І лише після того, як встановлять, що обвинувальні докази домінують над виправдувальними, здійснювати подальше кримінальне переслідування [8, с. 117-118].

Встановлено, що кримінальне переслідування складається з двох етапів. Перший етап - це пошукове кримінальне переслідування, спрямоване на виявлення особи, яка скоїла кримінальне правопорушення. Другий етап - це доведення вини особи, яка підозрюється у вчиненні цього правопорушення. Перший етап досудового розслідування кримінального провадження розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчі органи встановлюють склад кримінального правопорушення та розпочинають пошукове переслідування для виявлення особи, яка його скоїла. Другий етап починається з появи в кримінальному провадженні особи, щодо якої є докази її причетності до кримінального правопорушення.

Як зазначає А.С. Максименко, причинами припинення кримінального переслідування на досудових стадіях завжди є встановлення обставин, які відповідно до вимог кримінально-процесуального закону виключають можливість сторони обвинувачення в подальшому здійснювати процесуальну діяльність з метою викриття підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Припинення кримінального переслідування без закриття кримінального провадження не завжди означає розв'язання кримінально-правового конфлікту [9, с. 169-170].

Зокрема, можна виділити основні ознаки, які вказують на те, що закриття кримінального провадження є рішенням у кримінальному процесі: воно визначене у правовому акті, процесуальна форма якого передбачена законодавством; може бути прийняте тільки компетентною посадовою особою державного органу; відповідає на правові питання, що виникають у кримінальному провадженні і зумовлені фактичними даними і нормами закону; містить владне волевиявлення щодо дій, спрямованих на досягнення мети кримінального судочинства [10, с. 182-183].

Закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування означає, що конфлікт вирішено на користь сторони захисту. Органи досудового розслідування встановлюють факти, за яких переслідування стає неможливим, тому провадження припиняється і закривається згідно з КПК України. Розглядаючи поняття «кримінально-правовий конфлікт», можна сказати, що це вид юридичних конфліктів, який, у свою чергу, є видом соціальних конфліктів. Він має низку притаманних йому властивостей, які виявляються в тому, що, по-перше, дії, які спричинили кримінально-правовий конфлікт, чітко передбачені в КК як суспільно небезпечні, а тому кримінально-правовий конфлікт може виникнути лише в разі вчинення дій, які заборонені кримінальними нормами. Конфлікти, які виникли внаслідок вчинення дій, які не передбачені Особливою частиною КК як суспільно небезпечні, не є кримінально-правовими. Також, розв'язання кримінально-правового конфлікту має чітку процесуальну форму згідно з КПК, і лише при її дотриманні можливо законно його розв'язати [11, с. 152-153].

Конфлікт проходить певні стадії свого розвитку, оскільки являє собою суспільне явище, яке починається, розвивається і завершується. Ці стадії включають виникнення, усвідомлення та оцінку конфліктної ситуації, прийняття рішення та вибір засобів вирішення конфлікту, зовнішнє виявлення конфлікту та його вирішення. Кримінально-правовий конфлікт може завершитися шляхом вичерпання або втручання державних органів. Основною ознакою вирішення конфлікту є припинення дій усіх протидіючих сторін незалежно від причини, що його спричинила. Кримінально-правовий конфлікт вважатиметься вирішеним, коли сторони припинять будь-які дії, пов'язані з процесуальною діяльністю у кримінальному судочинстві, незалежно від причини, що його спричинила [12, с. 322-323].

При закритті кримінального провадження на стадії досудового розслідування конфлікт вирішується шляхом прийняття рішення про закриття кримінального провадження. Це призводить до припинення протистояння між сторонами конфлікту, а також до вирішення конфлікту на користь сторони захисту. Після цього рішення конфлікт припиняється, а провадження закривається. Таким чином, закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування означає, що конфлікт вирішено на користь сторони захисту, що в свою чергу означає, що досудові органи встановили факти, які не дозволяють проводити кримінальне переслідування. У цьому випадку провадження припиняється згідно з нормами КПК України, незважаючи на бажання сторін конфлікту [13, с. 428-429].

Висновки. Підводячи підсумки, можна сказати, що кримінально-правовий конфлікт є видом юридичного конфлікту, який, у свою чергу, є різновидом суспільних конфліктів, що виникає

між двома сторонами у зв'язку з припущенням про вчинення кримінального правопорушення. Розв'язаним кримінально-правовий конфлікт слід вважати у разі припинення дій усіх протидіючих сторін незалежно від причини, внаслідок якої це сталося.

Процесуальне рішення про закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування може бути застосовано в разі встановлення фактичних даних, що в законі передбачені як такі, що унеможливають подальше кримінальне переслідування у зв'язку із встановленням, що діяння, внаслідок якого виник кримінально-правовий конфлікт, не існувало, або ж існувало, але не є кримінальним правопорушенням, чи у законі передбачені підстави, у разі встановлення яких кримінальне переслідування не може здійснюватися у будьякому випадку. Зокрема, закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування є остаточним рішенням, бо у випадку його прийняття слідчими органами констатується припинення усіх процесуальних дій протидіючими сторонами кримінально-правового конфлікту щодо розгляду останнього незалежно від причини, внаслідок якої це сталося. Це буде означати, що кримінально-правовий конфлікт вирішено на користь сторони захисту. Значення закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування полягає в тому, що органи досудового розслідування вирішують кримінально-правовий конфлікт у межах своїх повноважень або у передбачених випадках враховують його вирішення самими сторонами; прийняття цього рішення є найшвидшим засобом забезпечення відшкодування шкоди потерпілому; закриття кримінального провадження сприятиме заподіяння менших незручностей особі, щодо якої закривається провадження, через зняття необхідності брати участь ще й у судових стадіях процесу; зменшуватиме навантаження судів; сприятиме скороченню витрат держави на кримінальне судочинство.

Незважаючи на те, що всі підстави закриття кримінального провадження належать до єдиної форми закінчення стадії досудового розслідування, вони суттєво розрізняються між собою, а тому в науковій літературі не одне покоління вчених намагалося класифікувати їх за різними критеріями. Підстави закриття кримінального провадження можна диференціювати на фактичні та юридичні. Під фактичними підставами розуміється їх недостатність для обвинувачення, непереконливість доказів по суті, пред'явлених обвинуваченому, а під юридичними – обставини, які усувають злочинність діяння чи його караність.

Список використаних джерел

1. Боржецька Н. Л. *Форми закінчення досудового розслідування: правові, теоретичні та прикладні проблеми*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2016. 252 с.
2. Дрозд В. Г. *Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики*: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.
3. Дуфенюк О. М. *Концептуальна модель балансу в кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні*: дис. ... доктр. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2023. 568 с.
4. Шумейко Д. О. *Здійснення спеціального кримінального провадження в Україні: теорія і практика*: монографія. Київ: Освіта України, 2020. 400 с.
5. Литвинов В. В. *Закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування* : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро. 2012. 254 с.
6. *Кримінальний процесуальний кодекс України*: Закон від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
7. Мартинов Є. О. *Закриття кримінального провадження на стадії підготовчого судового засідання*: дис.. доктр. філ.. права: 081-Право. Київ, 2023. 234 с.
8. Чернобаев С. І. *Повноваження слідчого під час досудового розслідування*: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків. 2020. 242 с.
9. Максименко А. С. *Повідомлення особі про підозру як інститут кримінального процесуального права*: дис... докт. філос.: 081 – Право. Київ, 2022. 233 с.
10. Мирошниченко Н. А., Басалюк Н. В. *Покарання за злочини: новий концепт. Актуальні проблеми політики*. 2021. № 67. С. 180–186
11. Заїка С. О. *Строки у кримінальному процесі України в контексті європейських стандартів*: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2006. 256 с.
12. Романюк В. В. *Розуміння звільнення від кримінальної відповідальності через призму соціальної справедливості. Університетські наукові записки*. 2020. № 3–4 (75–76). С. 320–328.
13. Довганич В. В. *Застосування строків давності притягнення особи до кримінальної відповідальності на окремих стадіях кримінального провадження. Юридичний науковий електронний журнал: електронне наукове фахове видання*. 2022. № 12. С. 426–429.